

GUILLEM CIFRE DE COLONYA

El 4 de juny de 2008 va fer cent anys que Guillem Cifre de Colonya, abans Coll, va morir a la ciutat francesa de Lió. A hores d'ara, Guillem Cifre no és un personatge desconegut per a molts de pollencins. Es fill il·lustre del municipi, dues institucions culturals de Pollença i la facultat de pedagogia de la UIB porten el seu nom, a més existeix una fundació homònima vinculada a la Caixa d'Estalvis que va fundar, i per si això fos poc, gaudeix d'un carrer dedicat a la seva vila natal. També ha estat objecte d'estudis biogràfics, articles a revistes especialitzades i conferències a diversos indrets, des dels anys setanta ençà. Es pot dir que el nom de Guillem Cifre segurament serà reconegut pels pollencins, al manco no els sonarà estrany a la majoria, encara que no tants sàpiguen realment el perquè, especialment entre els més joves. Segurament el diagnòstic seria més negatiu, si ens preguntessin que en saben els mallorquins o balears en general, de la seva persona i obra.

Per tot plegat, és del tot necessari, estudiar, difondre i homenatjar l'obra de Guillem Cifre i la seva personalitat. I a ser possible, cal considerar el personatge en un àmbit el més general possible, com es mereix qui va ser el fundador de la primera escola fora de Madrid seguint els postulats de la Institució Lliure d'Ensenyament, la primera Caixa d'Estalvis de les Balears i, tan important com això, va mantenir una trajectòria vital, exemplar, fins i tot en el dia d'avui.

Guillem Coll va néixer a Pollença el 1852, era fill dels arrendataris de la possessió de Colonya –amos-, Guillem Coll Torrandell i Antònia Cifre Seguí. Però gràcies al testament del senyor de Colonya, Guillem Ignasi Cifre de Colonya O'Ryan, que havia quedat sense descendència directe, va rebre tot el seu important patrimoni. Entre ell, la possessió que conraven els seus pares: Colonya, a més d'altres bens. Amb la condició de canviar el seu llinatge pel de Cifre de Colonya i d'estudiar una carrera. A partir d'ara, Guillem Coll, seria Guillem Cifre de Colonya abans Coll. El cinquè home més ric de Pollença. De fills de pagesos, havia passat a ser fill adoptiu de senyors.

Això li va permetre, a diferència de la majoria dels seus paisans, estudiar una carrera a Madrid, concretament Dret, després d'un breu pas a la facultat de medicina. La seva estada a la capital de l'Estat entre 1869 i 1879 el va posar en contacte amb la flor i la nata de la intel·lectualitat del moment, que a les hores, precisament, estava impregnada de krausisme, progressisme i republicanisme. Francisco Giner de los Rios fou la figura cabdal, el mestre que el convertí al nou ideari; però també foren transcendents les amistats fermades amb Nicolás Salmerón, -que arribà a president de la I República- i amb Manuel B. Cossío, l'amic de tota la vida. Durant aquells anys, a més d'acabar la carrera de Dret, va ajudar a fundar la *Institución Libre de Enseñanza* gràcies a les seves aportacions econòmiques, i també en va ser professor auxiliar des d'un primer moment.

Però tan interessant com això, es que decidí aplicar tot el bagatge cultural après a Madrid a la seva població natal. El 1879, any de la tornada a Pollença, juntament amb una sèrie de col·laboradors locals, com Joan Albis o Pere Aloy de *can Franch* va fundar la Institució d'Ensenyament de Pollença. L'objectiu de la Institució era el d'eradicar l'analfabetisme de Pollença, per tal que això suposàs un factor de modernització de la societat rural. Ara bé, més enllà que aquest objectiu general, cal especificar que a diferència de la Institució de Madrid, l'escola de

Pollença no només havia de servir per il·lustrar al poble en sentit abstracte, sinó que també gaudiria de l'objectiu d'alliberar del domini caciquil les classes treballadores, és a dir, els sectors de menestrals, petits llauradors i jornalers.

En matèria educativa resulta obvi que Guillem Cifre decidí seguir al màxim els postulats institucionistes. De forma més concreta, es pot parlar d'una educació de caràcter laic, on es criticà l'aprenentatge merament teòric i memorístic, es rebutjaven els exàmens, els llibres de text i les lliçons magistrals; i es forní una nova concepció de la classe com a lloc de convivència entre l'alumne i el professor. Per si tot això fos poc, la metodologia educativa s'incrementà amb les excursions escolars, que rompien idealment les parets de l'aula i convertien tot l'entorn de l'alumne en font de coneixements. Encara que això no volgués dir que no s'hagués de fer un gran esforç en els mateixos edificis escolars, que havien de ser especialment adaptats als nous corrents pedagògics, que, per altra part, Guillem Cifre coneixia profundament gràcies als seus viatges a centre Europa. Per això, impulsà la construcció d'un gran i modern edifici, que fou l'admiració dels pedagogs més moderns de l'època, com el mateix M. B. Cossío. L'escola, tot i els entrebancs i l'oposició de que va ser objecte per part de l'Església catòlica i dels sectors conservadors de la vila, realitzà la seva tasca amb un èxit considerable fins el 1908, any de la mort de Guillem Cifre i mantingué les seves portes obertes fins a l'esclat de la guerra civil.

No es pot obviar, que l'Escola –i també la Caixa d'Estalvis-, ocuparia a partir del curs 1883-84 un modern edifici construït expressament i segons demandaven els criteris pedagògics més moderns de l'època. És de destacar, que es tracta del primer edifici construït específicament com una escola, no només de les Balears, sinó de tot l'Estat espanyol. Paradoxalment, encara ara, realitza funcions molt similars per a les que va ser creat, ja que és la seu del Centre Cultural de Pollença.

Però l'activitat de Guillem Cifre no es va quedar aquí. Un any després de la fundació de la Institució d'Ensenyament, el 1880, va crear una caixa d'estalvis associada a la mateixa per tal de fomentar l'estalvi entre els seus alumnes. Era la primera Caixa d'Estalvis de les Balears. Aquesta, també tendria una fort component social, ja que significava un mitjà per escapolar-se de la usura per a molts de pollencins.

El caràcter social de les institucions que engegà Guillem Cifre, també és perfectament visible en la fundació d'una cooperativa mutualista el 1885. Es tractava que els més desvalguts de la població, gaudissin d'alguns recursos en moments de malaltia o desgràcia personal. També va impulsar una cooperativa, encara que de menor èxit.

Igualment transcendent va ser la seva actuació política, sempre enfocada a enfortir la societat civil i els bens generals en front dels interessos particulars, així com de la veritable democratització de la política. En aquest sentit exercí un important lideratge sobre el republicanisme de Pollença, fruit del qual va créixer en importància. Concretament, va ser regidor de l'Ajuntament de Pollença en dues etapes, del 1885 al 1890 i de 1895 a 1904. En ambdues destacà, a més pels aspectes enumerats, per la forta i decidida oposició al domini caciquil que efectuaven els representants dels partits dinàstics –Conservadors i Liberals- al Consistori.

Per tot plegat, no serà estrany que al llarg de la seva vida hagués de suportar l'oposició de bona part de les famílies dominants econòmicament a Pollença, així com de l'Església catòlica de Pollença i de Ciutat, que es posicionà totalment en contra de la seva obra, al temps que creava institucions educatives –escoles catòliques- i financeres –Banc Agrícola de Pollença- que servissin de contrapès.

Tanmateix, l'Escola, però sobretot la Caixa d'Estalvis, varen poder subsistir, gràcies a la dedicació del seu fundador i la seva dona, l'alemanya Clara Hammerl amb qui es casà el 1889. Tampoc es pot oblidar la labor dels seus col·laboradors que li restaren fidels fins i tot després de la seva mort, casos de Rafel Cortès *Bibí*, Joan Vilanova Cerdà, Rafel Colom, els germans Bestard, Llorenç March o Cristòfol March. Però això no haguera estat possible, sense que els homes relacionats amb Guillem Cifre, sempre aquests comptessin amb una important acceptació popular.

La tràgica mort de Guillem Cifre de Colonya, el 1908 a Lió, no va significar el final de la seva obra. L'escola, amb diversos alts i baixos, perdurà fins a la Guerra Civil, moment en què fou clausurada per a sempre. A més, els seus postulats pedagògics serien assumits pels mestres que dominaren l'escena educativa de Mallorca durant el primer terç del segle XX. A més, la Caixa d'Estalvis ha arribat fins al dia d'avui, amb un èxit creixent.

De fet, no només la Caixa i el seu emblemàtic edifici encara perduren, més important que tot això fou la llavor de modernitat, tolerància, progressisme i coherència ideològica que en tots els camps a què es dedicà va sembrar, i que avui són, encara, plenament assumits, sinó per tothom a nivell individual, sí per la nostra societat actual. No es estrany, que la seva figura necessiti els períodes democràtics per a veure reconeguts els mèrits que va contreure en vida. Així, si bé el 1908 no va tenir cap recordatori oficial en motiu de la seva mort, ni tan sols a la seva vila natal, una cop va esdevenir la Segona República se li va dedicar un carrer –on estava situada l'edifici escolar- i el 1935 va rebre el primer homenatge públic en el pati del seu estimat col·legi, al temps que es descobria un bust al seu honor. Després, durant el franquisme un altre cop el silenci, sinó la repressió. Fins i tot el seu nom va ser llevat de l'edifici que bastí amb tanta cura, essent substituït pel de Miquel Costa i Llobera. No serà fins el 31 de juliol de 1977 quan serà proclamat fill Il·lustre de Pollença. I, en la meua opinió, encara quedava molt de camí per reconèixer tots els seus mèrits.

Pere Salas Vives.

Arxiver de l'Ajuntament de Pollença.

Per a més informació vegi's la biografia:

Salas Vives, Pere (1999): Guillem Cifre de Colonya. Un sant que no anava a missa. El Gall editor.